

UN CIMITIR DIN SECOLUL AL VII-LEA E. N. LA VALEA LARGĂ (JUD. MUREȘ)

DE

IOANA HICA

În vara anului 1973 s-a efectuat în comuna Valea Largă o săpătură de salvare care permite înscrierea unui nou punct pe harta descoperirilor din secolul al VII-lea e. n. în Transilvania. În urma semnalării unui cimitir de înmormântare¹ cu material ceramic bogat au început lucrările în comuna Valea Largă (jud. Mureș), la punctul numit de localnici „Capul satului”, aflat la circa 2,5—3 km NV de vatra comunei.

Existența mormintelor a fost constatată cu ocazia exploatării unei lutării, care a distrus prin excavare aproape tot teritoriul unde au apărut mormintele, acesta fiind delimitat actualmente de un mal abrupt cu lungime de aproximativ 120 m, de o parte, și drumul de țară de cealaltă parte. Malul este aproape paralel cu drumul, diferența de nivel între ele fiind de 5—6 m. Taluzându-se întregul profil al lutăriei s-au observat capetele a șase gropi de mormint, în mare parte distruse, dintre care două lipsite de inventar. Din restul gropilor, una conținea două fragmente de ceramică lucrată cu mâna, iar alta resturile răvășite ale unui schelet incomplet de cal (M. 3). În celelalte două gropi s-au găsit porțiuni de schelete umane² (o groapă conținea numai un humerus drept și două femure, iar cealaltă, păstrată mai bine, a putut fi cercetată mai amănunțit — pe planul general M. 1 —).

Stratigrafia malului lutăriei este unitară. Sub învelișul vegetal apare humusul roșcat, de grosime variabilă, descrescând dinspre vest (unde trece de 1 m), cu cât înaintăm spre est (până la câțiva centimetri), sub care începe argila de diferite nuanțe, în care s-au conturat mai clar și gropile. În zona nord-vestică, neafectată de lutărie, unde grosimea humusului era în medie de peste 1,50 m, s-au trasat trei secțiuni orientate NE—SV, paralele între ele. Cu excepția unui mormint (M. 2) găsit într-una din aceste secțiuni, celelalte morminte au apărut de-a lungul marginii taluzate, în caseta și secțiunea trasată paralel cu peretele lutăriei (fig. 1), în zona unde apăruseră gropile. Constatarea că spre vest, în secțiunile B și C, nu am găsit nici un mormint, iar spre est, în secțiunea E, de

¹ Mulțumim și pe această cale prof. K. Horedt care ne-a semnalat descoperirea și ne-a îndrumat. Săpăturile au fost efectuate cu colaborarea colegului Radu Harhoiu de la București și a tov. A. Zrinyi de la Muzeul județean Tg. Mureș, acesta din urmă permițându-ne publicarea mormintelor nr. 7, 8, 9, și dându-ne informații utile. Mulțumim de asemenea prof. E. Pop, de la Casa de copii din Zau de Clmpie, care a anunțat descoperirea Muzeului din Tg. Mureș și ne-a îngăduit publicarea unor vase recuperate de d-sa.

² Determinările osteologice umane au fost făcute de dr. H. Roth de la I.M.F. Cluj, Catedra de anatomie umană, iar determinarea scheletului de cal o datorăm conf. P. Georceanu de la Institutul agronomic Cluj, Catedra de anatomie veterinară. Le mulțumim pentru colaborare.

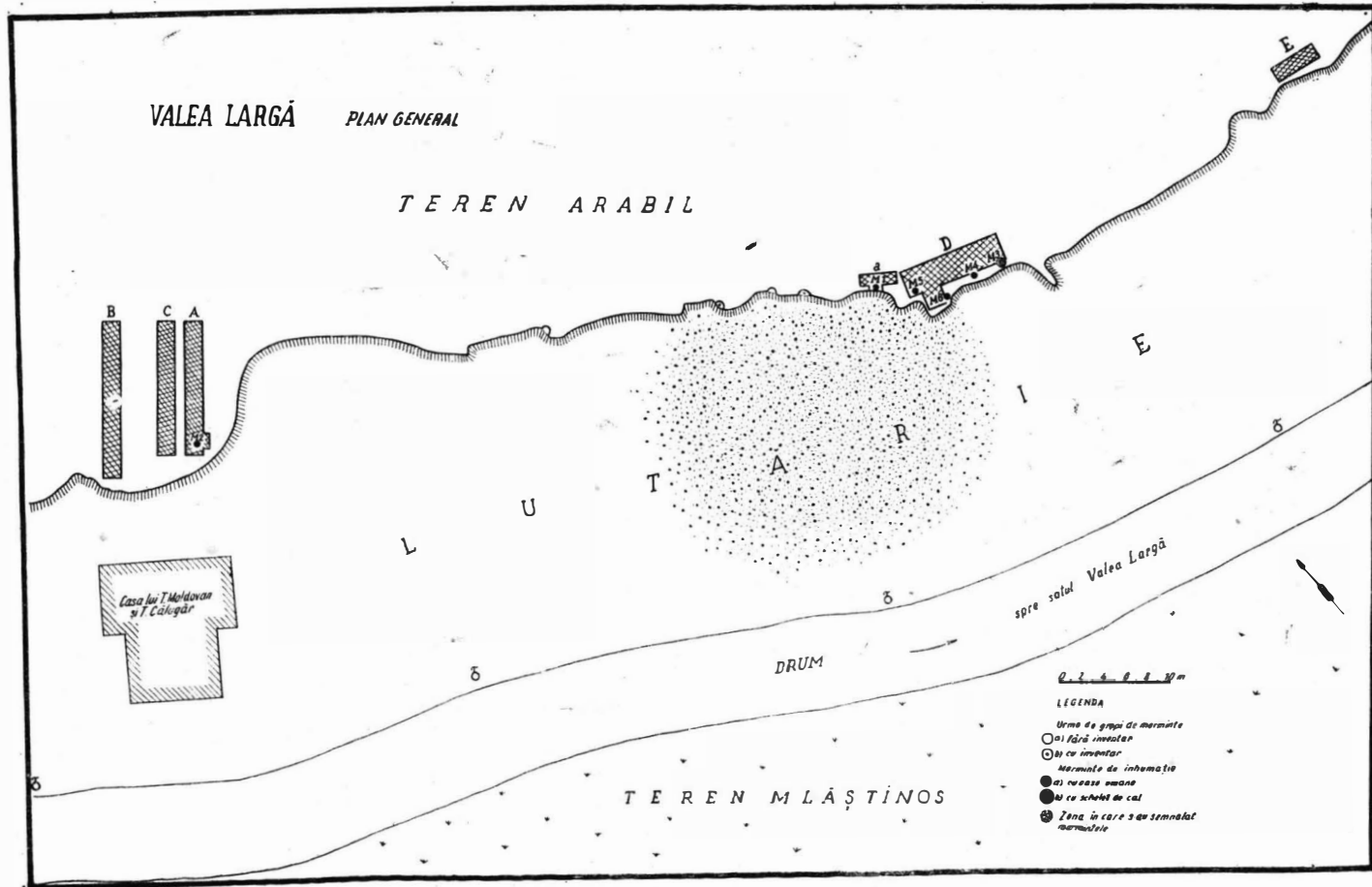

Fig. 1. Valea Largă. Planul general al locului cimitirului din secolul al VII-lea e.n.
<https://biblioteca-digitala.ro>

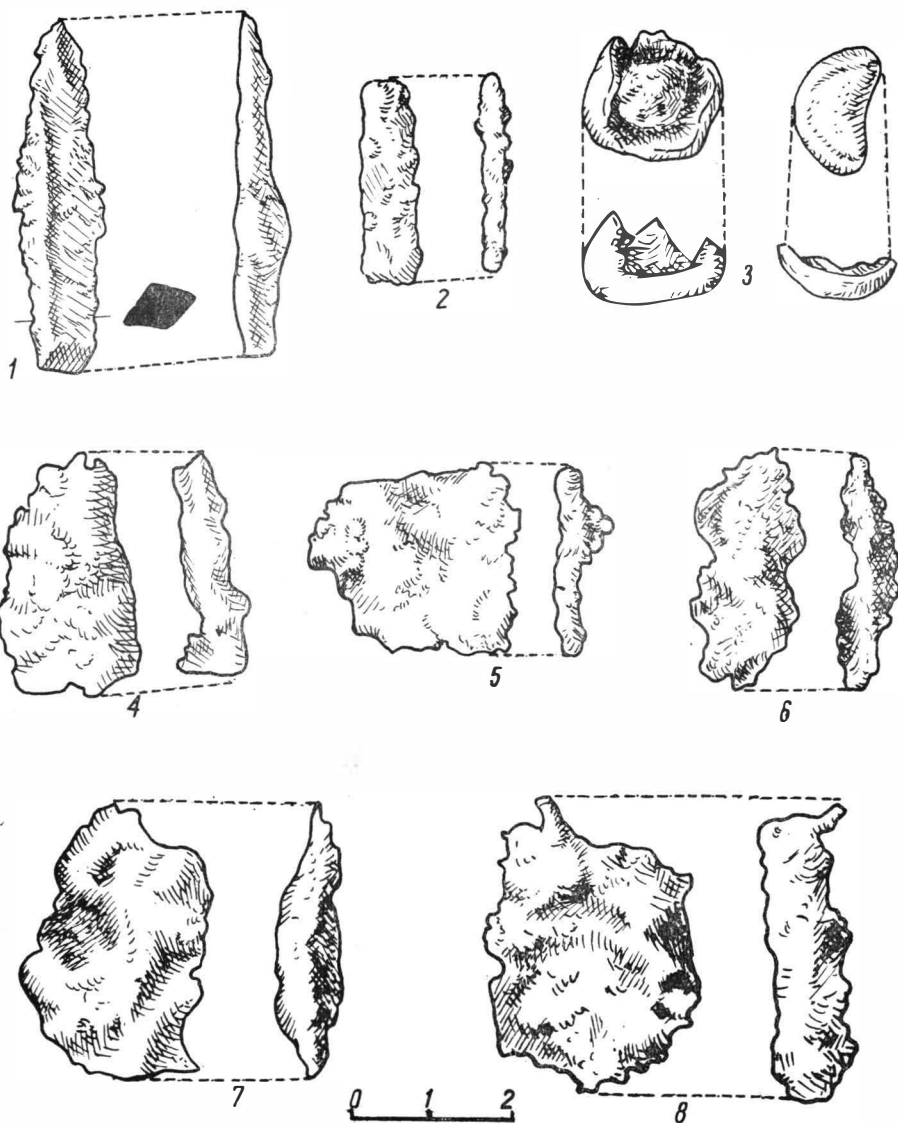

Fig. 2. Valea Largă. Fragmente din obiecte de fier găsite în morminte : 1 M.5 ; 2 M.2 ; 3-8 M.4.

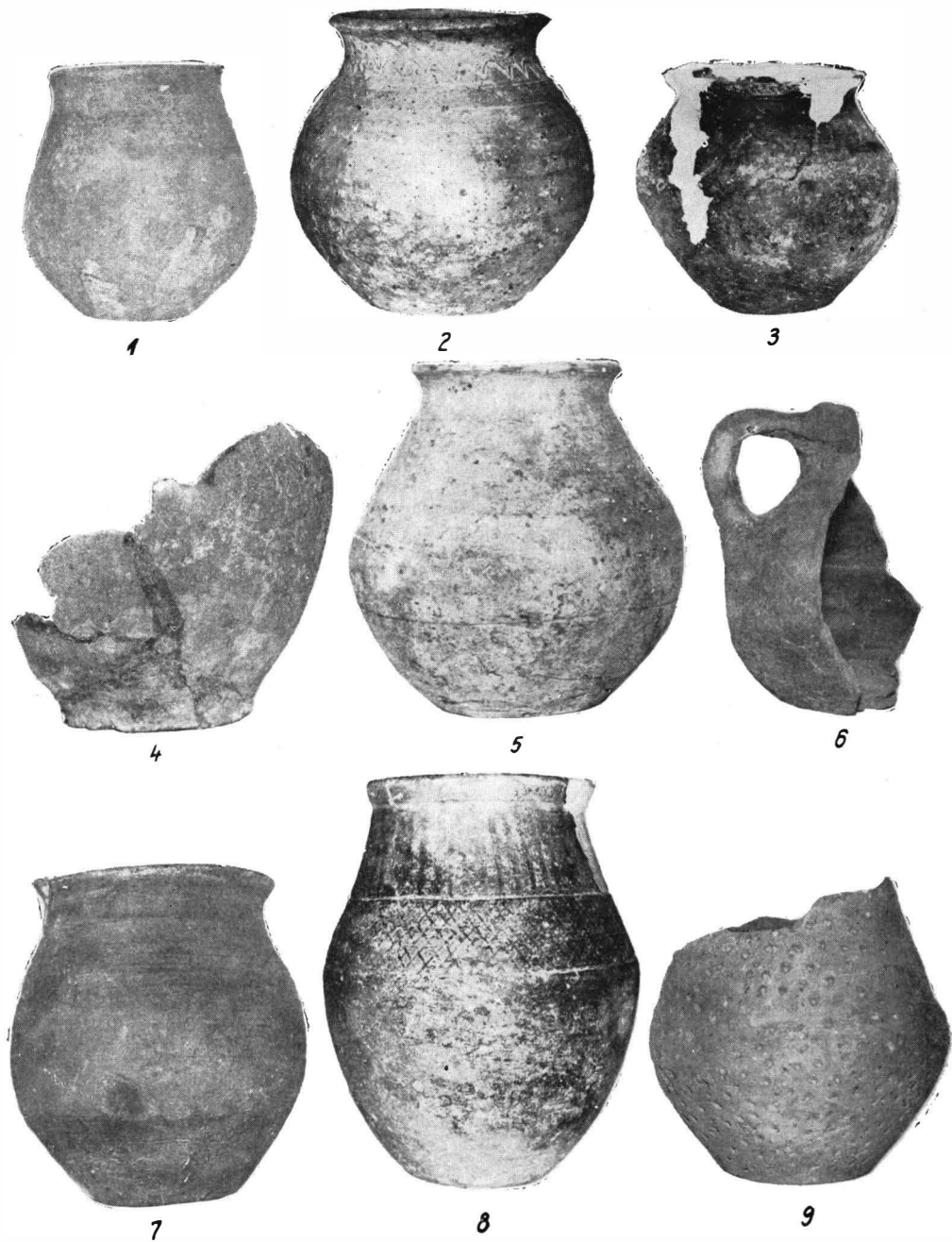

Fig. 3. Valea Largă. Ceramică: 1 Vasul e; 2 M. 9; 3 M. 7; 4 vasul a; 5 vasul d; 6 vasul g; 7 vasul f; 8 M.8; 9 vasul c.

asemenea, nu avem nici o urmă de cultură materială, dar mai ales faptul că malul actual al lutăriei urcă în pantă piezișă, ne face să presupunem că am reușit să surprindem doar regiunea periferică a cimitirului distrus.

DESCRIEREA MORMINTELOR

M.1. În caseta „a”, sub stratul de humus gros de 0,55 m, la -0,70—0,76 m, într-o groapă alungită, cu colțurile rotunjite, orientată SV—NE, a apărut un schelet uman răvășit, incomplet. S-au păstrat următoarele oșeminte: un humerus, jumătatea superioară a unui radius din partea dreaptă, două femure masive, fragmente din tibia stângă, o parte dintr-un astragal, un cuneiform din stînga și două fragmente dintr-un metatarsian, toate în stare proastă de conservare. Mormîntul nu avea nici un inventar.

M.2. În secțiunea A, aproape de capătul sud-vestic, la -1 m, într-o groapă ovală, orientată SV—NE, s-au găsit fragmente de oase umane răvășite: două măsele (probabil molari), un fragment de vomer, un fragment de omoplat, două femure incomplete și părți din oasele lungi. Scheletul, prost conservat, era al unui individ gracil de talie medie. Ca inventar s-a găsit o plăcuță dreptunghiulară de mici dimensiuni, din fier (fig. 2/2).

M.3. În secțiunea D, la -0,65 m, într-o groapă ovală neregulată, cu orientarea NV—SE, s-au găsit câteva oase de cal răvășite și anume: cinci fragmente de iliac, un capăt de femur, un fragment de peroneu, două astragale, două calcaneu, un cuboid, trei falange și un metatarsian. Scheletul a fost al unui cal potrivit pentru călărie, cu înălțimea de circa 1,60 m, în vîrstă de cinci ani. Mormîntul era lipsit de inventar.

M.4. În secțiunea D, la -0,70 m, într-o groapă de formă ovală neregulată, cu orientarea SV—NE, s-a găsit un schelet uman răvășit, din care s-a păstrat: un fragment din omoplatul drept cu cavitatea glenoidă intactă, o parte din coxalul stîng, un femur drept incomplet, o tibie stîngă fragmentară, cu diafiza foarte plată, și alte bucăți de oase friabile. Inventarul se constituia din câteva fragmente informe de la diverse obiecte de fier neidentificabile (fig. 2/4—8), cu excepția, poate, a unui buton sau nit (fig. 2/3).

M.5. În secțiunea D, la -0,82 m, într-o groapă ovală neregulată, cu orientarea SV—NE, s-au descoperit puținele resturi răvășite ale unui schelet uman. Se pot distinge: jumătatea internă a unei clavicule și cubitusul stîng incomplet. Printre oase s-a găsit un fragment de obiect din fier, cu secțiunea rombică (fig. 2/1).

M.6. În secțiunea D, la -0,80 m, într-o groapă de formă alungită neregulată, cu colțurile rotunjite, orientată SV—NE, s-au găsit câteva oșeminte umane așezate neanatomic: două fragmente de os parietal, patru dinți, două vertebre lombare și un coxal drept incomplet. În discordanță cu oasele scheletului, care sînt ale unui adult, dinții par să aparțină unui copil. Am putea presupune, deoarece groapa mormîntului de adult este în parte distrusă prin tăierea malului lutăriei, că dinții ar proveni dintr-o altă groapă, săpată foarte aproape de cea cu schelet de adult. Dar, pe de altă parte, nu s-au observat două gropi distincte și probabil este vorba, mai degrabă, de o înmormîntare dublă, a unui individ matur (al cărui sex nu s-a putut determina), alături de un copil. Mormîntul nu avea nici un inventar.

Insuficiența materialului arheologic databil scos la lumină în urma săpăturilor sistematice este compensată, într-o oarecare măsură, de vasele recuperate din perimetrul cimitirului, anterior cercetărilor noastre. Descoperirea acestora fiind întîmplătoare, nu se cunosc date în legătură cu condițiile în care au ieșit la lumină. În 1967 A. Zrínyi de la Muzeul județean din Tg. Mureș a întreprins o perieghetză, găsind urmele a trei morminte, din inventarul cărora a recuperat câteva vase care se află la muzeul mai sus-menționat. Cele trei morminte le-am numerotat în continuarea celor săpate în 1973.

M.7. Distrus în 1965, avea ca inventar două vase lucrate la roată, dintre care unul este globular, din pastă cenușie închisă, rudimentară, bine arsă, cu buza evazată și fundul plat. Neornamentat. Nr. inv. 5874 a (fig. 3/3, 4/7). Din celălalt s-a păstrat fundul plat și un fragment din corp. Ambele fragmente sînt din pastă cenușie închisă, arsă puternic, și au făcut parte

dintr-un vas de dimensiuni mai mari decât precedentul. Fragmentul este ornamentat cu două linii paralele incizate. Nr. inv. 5874 b și 5874 c (fig. 4/2-3).

M.8. Distrus în 1967. Din scheletul celui înhumat s-a găsit un fragment de os frontal și patru dinți permanenți (un canin, un premolar și doi molari). Frontalul indică probabil un bărbat

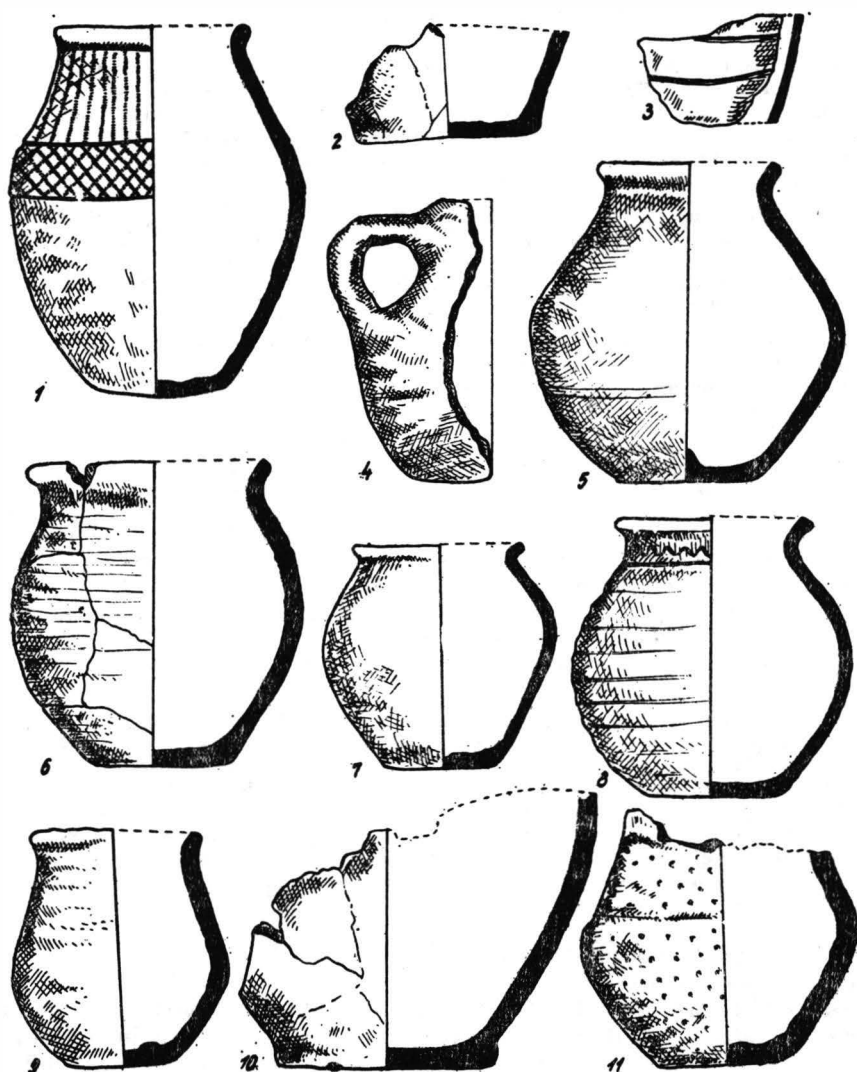

Fig. 4. Valea Largă. Ceramică: 1 M.8; 2-3 M. 7; 4 vasul g; 5 vasul d; 6 vasul f; 7 M. 7; 8 M. 9; 9 vasul e; 10 vasul a; 11 vasul c. Scara 1:2.

bat gracil, iar gradul de abraziune a danturii arată că era un individ tânăr. Odată cu oasele au fost strânse și câteva bucățele de cărbune din pământul gropii. Inventarul îl constituie un vas lucrat la roată, din pastă cenușie deschisă, cu pietricele, bine ars, piriform, asimetric, cu buza ușor evazată și fundul rotunjit. Este ornamentat începând de sub buză și pe umăr, de jur împrejur, cu linii paralele verticale lustruite, sub care, dispus între două dungi incizate, apare un decor semănând cu o plasă de linii lustruite. Nr. inv. 5875 (fig. 3/8, 4/1).

M.9. Distrus în 1967, avea ca inventar un vas lucrat la roată din pastă cenușie închisă, cu impurități, bine arsă, de formă globulară, cu buza evazată și fundul plat. Vasul este decorat sub buza cu o linie continuă, incizată în zigzag, sub care apare trasată o linie dreaptă de-a lungul circumferinței umărului. Nr. inv. 5876 (fig. 3/2, 4/8).

La acest material se adaugă alte șapte vase existente în colecția Casei de copii din Zau de Cîmpie, unele întregi, altele fragmentare, despre care știm doar că provin din aceeași zonă ca și precedentele morminte. Ne rezumăm deci la descrierea și analizarea vaselor. Dintre acestea, două sînt lucrate cu mina, celelalte cinci la roată.

Vasele lucrate cu mina se prezintă astfel :

- a) Fragment din corp și fund lucrat din pastă dură, cu impurități, ars neuniform, cu tente de culoare brun-roșcată și cenușie. Neornamentat (fig. 3/4, 4/10).
- b) Fragment din corpul unui vas de mici dimensiuni, din pastă cenușie închisă, bine arsă, neornamentat.

Vasele lucrate la roată sînt următoarele :

- c) Recipient aproape întreg, cu excepția unei părți din umăr și a buzei. Este lucrat din pastă cenușie deschisă, cu pietricele, bine arsă. Piriform, asimetric, are fundul plat și este decorat pe toată suprafața cu puncte incizate (fig. 3/9, 4/11).
- d) Vas lucrat din pastă cenușie, cu pietricele, bine ars. Este piriform, cu buze evazată și fundul plat, neornamentat (fig. 3/5, 4/5).
- e) Vas lucrat din pastă fină, cenușie-castanie, bine ars. Este piriform, cu buza puțin evazată, fundul plat, neornamentat (fig. 3/1, 4/9).
- f) Vas lucrat din pastă cenușie, ardere bună, de tip borcan, cu buza evazată și fundul plat. Este ornamentat pînă aproape de bază cu linii paralele intermitente, rezultate întimplător, în urma rotirii roții olarului (fig. 3/7, 4/6).
- g) Cană lucrată din pastă cenușie fină, bine arsă, cu gît scurt și drept, corp bombat și fund plat. S-a păstrat cam o jumătate. Este neornamentată (fig. 3/6, 4/4).

Încadrarea cimitirului de la Valea Largă se poate face numai pe baza cîtorva elemente luate în ansamblu, atît cele furnizate de săpătură, cît și cele rezultate din analiza ceramicii.

Mormintele descoperite sînt de înhumație, în groapă ovală alungită, de formă neregulată, cu orientarea SV—NE sau, într-un caz, NV—SE. Menționăm, că în afara mormintului nr. 2, a cărui groapă am putut-o delimita integral, celelalte au fost în parte tăiate de malul lutăriei. Scheletele umane, fără excepție, au fost deranjate și incomplete. Din această cauză nu putem preciza poziția celui înhumat. Faptul că s-au găsit numai anumite porțiuni din schelete nu semnifică însă că avem de-a face cu un ritual funerar de înmormîntare al unor anume părți ale corpului, deoarece în morminte s-au aflat reprezentate oase din toate părțile componente ale scheletului. De fapt, răvășirea se datorește jefuirii mormintelor, fapt constatat și în alte cimitire. Dintre cele nouă morminte, unul (M. 6) ar putea fi, eventual, o înmormîntare dublă. Mormîntul nr. 3 cuprinde scheletul parțial al unui cal, așezat într-o groapă separată, dar nu se poate preciza, groapa nefiind păstrată integral, dacă nu cumva, inițial, a existat scheletul întreg. În Transilvania, mormintele de la Valea Largă se aseamănă în primul rînd cu cele de la Bandu de Cîmpie³ și Noșlac⁴.

Ritul general folosit la Bandu este înhumația, în gropi orientate pe direcția V—E sau SV—NE, unde, cu excepția unui mormînt, scheletele

³ I. Kovács, DolgCluj, 4, 1913, p. 265—429.

⁴ M. Rusu, Dacia, N.S., 6, 1962, p. 269—292; idem, ProblMuz, 1964, p. 32—45.

sînt deranjate parțial sau în întregime și jefuite sistematic⁵. La Noșlac există unele morminte a căror formă de groapă este dreptunghiulară, cu colțuri rotunjite⁶.

În legătură cu mormintul nr. 6 de la Valea Largă, fie că e vorba de o înmormîntare dublă, fie de o suprapunere, avem analogii la Noșlac. Aici sînt menționate trei cazuri de înmormîntări duble de adulți și patru cazuri de suprapuneri⁷.

La Bandu, ca și la Noșlac, există schelete de cai înhumați întregi sau parțial, în gropi intercalate între șirurile mormintelor umane. Există însă o deosebire esențială în înmormîntarea cailor din cele două cimitire. La Noșlac ei se găsesc, în toate cazurile, în gropi separate de cele cu schelet uman⁸, fiind înhumați aproape întregi. În schimb, la Bandu, din cele 14 morminte cu cai, numai cinci gropi conțin în exclusivitate oase, rare și izolate, de cal, restul de nouă gropi avînd amestecate atît părți din schelete umane, cît și resturi de cai⁹. Deoarece la Bandu n-au fost sesizate gropi care ar indica înmormîntarea unor cai întregi, trebuie să presupunem aici, inițial, numai înmormîntarea unor părți din schelete.

În Transilvania se găsesc oase de cai nu numai în cimitire de factură germanică (Bandu, Noșlac), dar și în cimitire de factură avară (Aiud, Aiudu de Sus, Cîmpia Turzii, Gîmbaș, Teiuș etc.)¹⁰. Obiceiul ca atare, însă, apare datorită unei influențe avare. În cadrul primei categorii, cimitirul de la Valea Largă, al cărui mormînt nr. 3 conține părți dintr-un schelet de cal în groapă separată, seamănă mai mult cu mormintele de la Noșlac.

În afară de Transilvania, pe plan general, amintim doar că asemenea morminte apar, în mediu avar cu influențe germanice, la Környe¹¹, iar invers, în mediu germanic cu influențe avare, la Linz-Zizlau¹² și Niederstotzingen¹³.

Atît la Bandu, cît și la Noșlac, mormintele cu cai au o poziție periferică. Astfel, la Bandu ele se află în marginea estică și vestică a cimitirului¹⁴, iar la Noșlac la limita sa nordică¹⁵. Pentru Valea Largă acest indiciu ar putea să sprijine presupunerea că mormîntul nr. 3 se află la periferie, fapt care a rezultat și din alte observații (vezi mai sus p. 519).

În privința inventarului, dintre mormintele cercetate, nr. 2, 4 și 5 conțineau cîteva fragmente de piese metalice, în mare mare parte neidentificabile ca formă, în afara unui buton sau nit. Din restul mormintelor săpate lipsea orice urmă de inventar.

⁵ I. Kovács, *op. cit.*, p. 279, 365—366.

⁶ M. Rusu, *Dacia*, N.S., 6, 1962, p. 270; idem, *ProblMuz*, 1964, p. 35—36.

⁷ Idem, *Dacia*, N.S., 6, 1962, p. 270.

⁸ *Ibidem*, p. 288, 291.

⁹ I. Kovács, *op. cit.*, p. 367 și *passim*.

¹⁰ K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII*, București, 1958, p. 91, 93—94, 99, 105.

¹¹ A. Salamon, I. Erdélyi, *Das völkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Környe*, Budapest, 1971.

¹² H. Ladenbauer Orel, *Linz-Zizlau. Das bayerische Gräberfeld an der Traunmündung*, Viena-München, 1960.

¹³ P. Paulsen, *Alamannische Adelsgräber von Niederstotzingen (Kreis Heidenheim)*, Stuttgart, 1967.

¹⁴ I. Kovács, *op. cit.*, p. 368; cf. K. Horedt, *StudZvesti*, 16, 1968, p. 113, fig. 7.

¹⁵ M. Rusu, *op. cit.*, p. 287.

Analogii pentru folosirea unor butoni sau nituri ca cel din mormintul nr. 4 de la Valea Largă avem în aproximativ zece morminte de la Bandu, unde ei sînt lucrați mai ales din bronz și prinși pe plăci sau capete de catarame din fier¹⁶. La Noșlac, de asemenea, într-o serie de morminte s-au găsit obiecte la care s-au folosit nituri sau butoni de diferite dimensiuni¹⁷.

Datorită lipsei inventarului sau inexistenței unor piese de metal databile, observațiile noastre sînt inevitabil incomplete, dar constatăm că și la Bandu și Noșlac există morminte fără inventar concludent. O comparație în acest sens arată că la Bandu din cele 179 de morminte din perioada migrațiilor, în 60 (reprezentînd cam 1/3 din total) lipsesc obiectele de inventar, în unele negăsindu-se nici măcar oase umane sau animalliere¹⁸. Celor spuse mai sus le adăugăm, însă, rezerva că este vorba de un cimitir jefuit.

La Noșlac, deși inventarul este, în general, mult mai diversificat, mormintele sînt în majoritate sărăcăcioase și doar 10% conțin inventar mai bogat¹⁹.

Toate elementele menționate, referitoare la rit, ritual și inventar metalic, sînt prea puțin semnificative și nu am putea încadra mormintele de la Valea Largă din punct de vedere cronologic, dacă nu s-ar adăuga și ceramica descoperită. Vasele au analogii, uneori pînă la identitate, din punctul de vedere al pasteii, formeii și ornamentelor, atît cu ceramica de la Bandu și Noșlac, cît și cu unele exemplare aflate în cimitirele similare din Ungaria²⁰, lipsind însă la Valea Largă categoria ceramicii ștampilate.

În comparație cu cimitirul de la Bandu, unde în 179 de morminte s-au găsit 67 de vase, s-ar putea presupune că celor 12 vase întregi sau fragmentare de la Valea Largă le-ar fi corespuns aproximativ 32 de morminte. Deoarece însă numărul inițial al vaselor trebuie să fi fost mai mare, se poate admite și un număr mai ridicat de morminte.

Dintre cele 12 vase, trei sînt lucrate cu mîna, în timp ce nouă sînt trase la roată. Vasele lucrate cu mîna se aseamănă, prin pasta cenușie, rudimentară, cu impurități, ardere neuniformă și prin lipsa ornamentelor. Dintre vasele lucrate cu mîna a căror formă se poate, în general, identifica, exemplarul de la Valea Largă (a) este asemănător cu cel din mormintul nr. 87 de la Bandu de Cîmpie²¹ și cu vasele din mormintele nr. 17 și 19 de la Noșlac²².

Vasele lucrate la roată sînt din pastă cenușie, uneori cu pietricele, culoarea variînd pînă la cenușie deschisă sau nuanțe de cenușiu-castaniu, bine arse. Din punctul de vedere al formelor, sînt reprezentate: vase globulare, un vas de tip borcan, o cană cu toartă și patru vase piriforme. Nu putem preciza forma vasului din care s-au păstrat fragmentele găsite

¹⁶ I. Kovács, *op. cit.*, p. 287, fig. 15/1, 2, 4, p. 322, fig. 40/6, p. 325, fig. 43/9, p. 332, fig. 51/1, 3, p. 339, fig. 59/4—6, p. 344, fig. 64, p. 347, fig. 67/5, p. 352, fig. 72/1, 8, p. 357, fig. 79/5, p. 360, fig. 81/1, 3.

¹⁷ M. Rusu, *op. cit.*, p. 272, fig. 2/33, 39—39 a, p. 276, fig. 4/1, 3; idem, *ProblMuz*, 1964, pl. 1/4, 13—14, 28—29.

¹⁸ I. Kovács, *op. cit.*, *passim*.

¹⁹ M. Rusu, *Dacia*, N.S., 6, 1962, p. 270; idem, *ProblMuz*, 1964, p. 36.

²⁰ D. Csallány, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454—568 u.Z.)*, Budapesta, 1961, *passim*.

²¹ I. Kovács, *op. cit.*, fig. 54/6.

²² M. Rusu, *Dacia*, N.S., 6, 1962, p. 282, fig. 7/8, p. 278, fig. 5/4.

în mormîntul nr. 7 (Nr. inv. 5874 b și 5874 c). Ornamentația vaselor lucrate la roată a fost realizată în două tehnici : prin incizare, un fragment de vas din mormîntul nr. 7 (Nr. inv. 5874 b), vasul globular din mormîntul nr. 9, vasul piriform (c) și vasul de tip borcan (f) și prin incizare și lustruire, vasul din mormîntul nr. 8. Cele două tipuri de vase globulare din mormintele nr. 7 (Nr. inv. 5874 a) și 9 au analogii pentru formă la Bandu cu vasul din mormîntul nr. 63²³, precum și în unele cimitire din Ungaria²⁴. Forma vasului borcan (f) se întilnește la Bandu de Cîmpie în mormîntul nr. 20²⁵, ca și în Ungaria, iar această ornamentație există atît la Bandu²⁶, cît și la Noșlac, unde sînt exemplare cu decor obținut din învîrtirea roții olarului²⁷.

Căni cu o toartă, ca și cea de la Valea Largă (g), se află atît în materialul ceramic de la Noșlac²⁸, cît și la Bandu (un singur exemplar)²⁹.

Vasele piriforme sînt categoria cea mai frecvent întilnită în cimitirele datate în secolele VI—VII e. n. Variațiile de formă în cadrul acestui tip depind de raportul dintre dimensiunile gurii vasului față de lățimea maximă a corpului, lățime care, de obicei, se află mai aproape de baza vasului.

Cele patru vase piriforme de la Valea Largă (mormîntul nr. 8, precum și c, d, e) își găsesc analogii, în ce privește forma și decorul, în ceramica acelorași două cimitire de la Bandu de Cîmpie și Noșlac. De exemplu, vasul (d) se aseamănă ca formă cu exemplarele din mormintele nr. 110 și 171³⁰, acolo însă ambele sînt decorate, și cu unele vase din cimitirele din Ungaria. Vasul (e) de la Valea Largă este asemănător cu unul dintre vasele din mormîntul nr. 13 de la Bandu³¹, care însă este decorat, spre deosebire de exemplarul nostru. Pentru vasul (c), al cărui ornament incizat nu are analogii nici la Bandu nici la Noșlac, există două vase piriforme foarte asemănătoare la Mezöberény și Kétegyháza — „Sandgrube”³². În legătură cu vasul din mormîntul nr. 8 de la Valea Largă, al cărui decor îmbină tehnica liniilor incizate cu cele lustruite, cele două tehnici se folosesc separat sau rareori împreună, pe vase din cimitirele de la Bandu și Noșlac³³, iar la Noșlac există un vas piriform decorat identic³⁴ cu cel de la Valea Largă.

Descrierea și analiza cimitirului, cu toate carențele de ordin informativ și sărăcia materialului databil mai exact, trădează totuși existența inițială a unei necropole suficient de întinse.

²³ I. Kovács, *op. cit.*, fig. 32/7.

²⁴ Vezi nota 20.

²⁵ I. Kovács, *op. cit.*, fig. 9/11.

²⁶ *Ibidem*, fig. 9/6.

²⁷ M. Rusu, *op. cit.*, p. 285, p. 280, fig. 6/5—6.

²⁸ *Ibidem*, p. 282, fig. 7/3.

²⁹ I. Kovács, *op. cit.*, fig. 32/4.

³⁰ *Ibidem*, fig. 62/2, fig. 74/9.

³¹ *Ibidem*, fig. 9/6.

³² D. Csallány, *op. cit.*, pl. 193/4, 4a, 189/3, unde însă decorul este dispus în șiruri oarecum ordonate, cu excepția unei porțiuni de sub buză și, în parte, a bazei (acolo el lipsește).

³³ La Bandu de Cîmpie, decor incizat : cf. I. Kovács, *op. cit.*, fig. 54/4, fig. 74/2, 7, 9. Decor lustruit : *ibidem*, fig. 9/4, fig. 62/4, 8, fig. 74/6. La Noșlac, decor incizat : cf. M. Rusu, *op. cit.*, p. 282, fig. 7/3, 5. Decor lustruit : *ibidem*, p. 278, fig. 5/1, p. 280, fig. 6/1, p. 282., fig. 7/2, 6.

³⁴ *Ibidem*, p. 280, fig. 6/3.

Cele 15—20 de indicii pentru existența unor morminte, luînd în mod aproximativ acest număr prin însumarea gropilor observate, a mormintelor săpate și vaselor găsite, despre care credem, prin analogie cu cimitirul de la Bandu că erau, cu mici excepții, așezate câte unul în fiecare mormint³⁵ sînt o dovadă în acest sens.

Cimitirele de la Bandu de Cîmpie și Noșlac sînt datate în secolul al VII-lea și, respectiv, VI—VII e.n. Aceeași datare se poate admite și pentru cimitirul de la Valea Largă, la asemănările cu cele două necropole, din punctul de vedere al ritului, ritualului și inventarului funerar, adăugîndu-se și poziția geografică similară; Noșlac pe valea Mureșului, iar cimitirul de la Bandu în Cîmpia Transilvaniei, la o distanță de 20 — 22 km de Valea Largă.

În ceea ce privește atribuirea etnică, la Bandu, în afara unor elemente germanice, se afirmă și elemente romanice, iar în faza finală a necropolei s-a înmormîntat aici o populație de călăreți, probabil avară³⁶.

La Noșlac, autorul cercetărilor distinge două componente principale: una o formează populația autohtonă romanică, aflată sub influența unor elemente germanice, iar a doua, mai restrînsă, este componenta avaro-slavă. Se subliniază însă că mormintele de la Noșlac sînt diferite de cele cunoscute în descoperirile avară propriu-zise³⁷.

La Valea Largă nedispunînd de piese specifice pentru o atribuire etnică, nu avem posibilitatea de a preciza acest aspect.

EIN FRIEDHOF AUS DEM 7. JH.U.Z. IN VALEA LARGĂ (KREIS MUREȘ)

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegender Artikel behandelt die Ergebnisse von den in der Gemeinde Valca Largă (Kreis Mureș) unternommenen Rettungsgrabungen.

Am Rand einer Lehmgrube wurden sechs Skelettgräber festgestellt, fünf davon mit Menschenskeletten und eines nur mit Teilen eines Pferdeskeletts. Die Gräber waren alle geplündert und als Beigaben wurden nur einige Bruchstücke von Eisengegenständen gefunden.

Zu diesen Gräbern kommen noch die Reste von anderen drei Gräbern (Nr. 7, 8, 9), die vor den Grabungsarbeiten gefunden waren und aus deren Inventar man einige Gefäße sicherstellen konnte, die sich im Museum von Tg. Mureș befinden.

Andere sieben Gefäße in der Sammlung des Kinderheims von Zau de Cîmpie (Kreis Mureș), stammen gleichfalls aus der Lehmgrube, so wie die obigen Gräber.

³⁵ Cf. I. Kovács, *op. cit.*, p. 384.

³⁶ *Ibidem*, p. 387—388 și K. Horedt, *Hoops, Reallexikon der germanischen Altertumskunde*, 2 (s. v. Bandu).

³⁷ M. Rusu, *op. cit.*, p. 291—292; *idem*, *ProblMuz*, 1964, p. 43, 45.

Die besten Entsprechungen für Ritus, Ritual und Grabbeigaben bieten die beiden völkerwanderungszeitlichen Friedhöfe von Bandu de Cîmpie (Kreis Mureş) und Noşlac (Kreis Alba), aus dem 7., bzw. 6–7. Jh. u. Z.

ABBILDUNGSVERZEICHNIS

Abb. 1. Valea Largă. Gesamtplan der Friedhofs aus dem 7. Jahrhundert u. Z.

Abb. 2. Valea Largă. Bruchstücke von Eisengegenständen, die in den Gräbern (M) gefunden wurden: 1 M. 5; 2 M. 2; 3–8 M.4.

Abb. 3. Valea Largă. Keramik: 1. Gefäß e; 2 M. 9; 3 M.7; 4 Gefäß a; 5 Gefäß d; 6 Gefäß g; 7 Gefäß f; 8 M.8; 9 Gefäß c.

Abb. 4. Valea Largă. Keramik.: 1 M.8; 2–3 M.7; 4 Gefäß g; 5 Gefäß d; 6 Gefäß f; 7 M.7; 8 M.9; 9 Gefäß e; 10 Gefäß a; 11 Gefäß c. Maßstab 1 : 2.